

PERFECT NEMULȚUMITĂ*, ÎNTRE ULRICH ȘI WASSILLY

Am tot amânat, din diverse motive, să scriu despre volumul de microficțiuni cu care a debutat Irina Bruma, în 2022, la editura Cartier, sub titlul *Perfect nemulțumită*, deși scrisesem deja câteva rânduri pentru coperta a IV-a a cărții. O fac acum, în contextul lansării noii platforme *Laconic* – ai cărui inițiatori sunt Raluca Nagy, Vlad Beu și Marius Deacu – care are ca scop exclusiv (cel puțin deocamdată) promovarea acestui gen de microproză, nu foarte prezent în acest moment în spațiul autohton. Genul a mai fost, într-adevăr, promovat, fără prea mari ecouri, prin antologia *Nume de cod: Flash fiction. Antologie Literomania de proză scurtă*, coordonată de Adina Dinițoiu și Raul Popescu (editura Paralela 45, 2019), iar Lavinia Braniște a scris și ea proză foarte scurtă în volumul ei *Cinci minute pe zi* (Casa de pariuri literare, 2011). De altfel, proza scurtă, ca gen mai larg, prezintă totuși în mod constant în spațiul românesc, inclusiv prin volume remarcabile, a început ea însăși să fie ceva mai mult apreciată la noi abia în ultimul deceniu, în parte și datorită campaniei asidue pe care i-a făcut-o Marius Chivu, de câte ori a avut ocazia, în cronicile sale, dar și prin intermediul atelierului de scriere creativă pe care l-a ținut (îl mai ține?) împreună cu Florin Iaru. Prin urmare, mi se pare un moment bun să încercăm să valorizăm mai mult acest gen de proză foarte scurtă (sub 1000 de cuvinte ar fi prima regulă), inclusiv în contextul în care ritmul foarte alert al vieții de azi nu îi ajută foarte mult pe cititori nici cu timpul liber și (implicit) nici cu răbdarea. Ceea ce nu înseamnă deloc că genul ar fi unul facil sau că i-ar solicita mai puțin efort intelectual scriitorului, ci doar că permite mai ușor oricâte întreruperi nedorite ar putea apărea pe parcurs, în timpul scrisului, în comparație, de exemplu, cu un roman, sau în timpul lecturii. E un gen de literatură care pare croit pentru secolul nostru, cu alte cuvinte, doar că mai are nevoie de încă un pic de promovare. Pentru că unul dintre motivele pentru care volumul Irinei Bruma nu a fost apreciat pe cât cred că ar fi meritat a fost probabil și lipsa unui public care să guste acest gen de literatură.

Revenind la volumul în sine, în recomandarea mea de pe coperta a IV-a scriam așa: „Schimbând personajul masculin cu unul feminin, în doar câteva zeci de pagini (3,4-hour read), cum o cer vremurile, Irina Bruma rescrie *Omul fără*

însușiri al lui Musil”. Am ales intenționat această referință, *Omul fără însușiri*, în primul rând pentru că existau foarte mari șanse ca alegerea evidentă, Lydia Davis – care a inventat practic acest gen de *flash fiction* –, să fie menționată de celălalt critic sau scriitor care urma să apară pe coperta a IV-a alături de mine (ceea ce s-a și întâmplat, fiind vorba de Bogdan Alexandru-Stănescu). În al doilea rând, după cum reiese clar din ce scriam atunci, am vrut să pun în paralel acel roman extrem de voluminos cu această cărtică foarte potrivită vremurilor noastre marcate de viteză și, în al treilea rând, am ales această referință pentru că Ulrich, „omul fără însușiri”, după cum bine știm, este acel personaj care ar fi putut fi genial dacă nu și-ar fi pierdut interesul pentru cultivarea propriei genialități, într-un moment în care epoca începea să se schimbe chiar sub ochii lui, situație în care se regăsește și personajul feminin care se construiește treptat în prozele din *Perfect nemulțumită*. Și, în al patrulea rând, trebuie să recunosc că am vrut și să evit ca volumul Irinei să fie imediat comparat și plasat cu totul în umbra scriitoarei americane. Mi-am schimbat părerea între timp și cred că, de fapt, comparația o va avantaja, având în vedere receptarea sub așteptări, pentru că Lydia Davis însăși a avut de așteptat destul de mult timp până să primească aprecierea pe care o merita, prozele ei (care pot avea și câte un singur rând, uneori) fiind adesea catalogate ca simple observații, notații, anecdote, aforisme, pilde etc. La fel, unul dintre criticii literari pe care i-am auzit eu însămi comentând pe marginea miniprozelor Irinei Bruma le-a expedit sub eticheta de „panseuri”, pe care le găsea totuși „simpatice”. Așadar, Irina va trebui să mai aștepte și ea un timp până să se formeze, la noi, un public pentru genul ei de proză și să mai scrie niște cărți, în care se va desprinde până la urmă complet inclusiv de această influență a Lydiei Davis, care se vede exact atât de mult aici cât ne-am așteptat și cât e normal, până la urmă, să se vadă o influență într-un volum de debut. Și nu mă refer în cele de mai sus doar la lungime, dar și la modul în care înțeleg cele două autoare să își construiască micile proze, pornind de la tot felul de obiecte aparent ne semnificative, un gest mărunț sau o întâmplare banală, pentru a înseria apoi diverse raționamente care, cu cât se doresc a fi mai exacte și mai lămuritoare, cu atât devin, de fapt, mai confuze. Avem de a face cu un

dans al observațiilor în jurul urmelor pe care obiectele sau corpurile umane (și nu doar umane, pentru că avem și un colocatar canin) le lasă prin casă, care ne oferă, totodată, acces la spațiul intim în care își desfășoară viața un tânăr cuplu, dar și la spațiul încă și mai intim al gândurilor unei tinere femei. Dincolo însă de aceste asemănări, de propensiunea spre supraanaliză, digresiune, deviație, de comportamentul compulsiv al personajului, sau, dacă ar fi să mă exprim pe limba Lydiei Davis, de tendința cuiva de a fi mereu *hairsplitter*, *overthinker*, *control freak*, cineva care pare să aibă *control issues* sau tinde să fie *judgemental*, Irina reflectă destul de precis realitatea (și mentalitatea dominantă) de astăzi. Nu o atacă niciodată frontal, ratând de fiecare dată concluziile, printre atâtea silogisme, dar o face prin subiectele și temele pe care și le alege. În acest sens, autocritica pe care și-o face personajul ei, încontinuu, este, de cele mai multe ori, și o critică răsturnată fie a diverselor cutume sociale, adânc înrădăcinate în mentalul colectiv, fie a celor mai noi tendințe. Ceea ce este foarte posibil să fi constituit un alt motiv pentru care cartea nu a „prins” atât de bine, pentru că e greu să îi faci pe ceilalți, care domină câmpul într-un anumit moment, să rezoneze cu tine atunci când pari să refuzi alinierea la o serie de deschideri pe care societatea încă se mai străduiește în jurul tău să le facă să se întâmple. Și mă refer aici, de exemplu, la lupta feministă împotriva rolurilor clasice de gen, care o distribuie pe femeie la bucatărie și în spațiul privat, domestic, în timp ce bărbatului îi revin spațiul ideilor mari și cel al lumii largi. Riști, cu alte cuvinte, să fii catalogată drept reacționară, în contextul în care această distribuție de roluri este dezavuată de toată lumea deja, nu doar de feministele pe care unii le numesc *hardcore*. Doar că, deși pare că și-a luat ca ideal gospodinele casnice ale Americii anilor '50, Irina nu face aici decât să sublinieze niște mecanisme de apărare, în cadrul cărora spațiul privat rămâne totuși și un refugiu de la presiunea pe care o exercită tot timpul societatea asupra oricărui individ, în contextul unor schimbări care continuă să vină în cascade. Un refugiu nu prea eficient, care se dovedește, de multe ori, a fi nimic mai mult decât un decor, în timp ce presiunea rămâne mereu în cap. Vorbim, cu alte cuvinte, pe de o parte, de o tendință naturală a personajului (o persoană introvertită, accentul trebuie pus, puternic interiorizată) și o dorință de a anticipa „orice lucru care ar fi putut merge prost” și, pe de altă parte, de niște exigențe/mode ale societății care sunt nediscriminatorii, care nu țin deloc cont de individ și de nevoile lui personale. Astfel, precauțiile despre care vorbeam ajung până la urmă să se transforme în proiecții, în timp ce individul obișnuit aleargă mereu după un ideal de neatins. Până și dincolo de epuizare. „Rareori în viață simte că e autentică”, scrie autoarea despre personajul ei. Mi se pare importantă această perspectivă, care nu o contestă pe cealaltă, ci doar atrage atenția că

există și oameni care nu vor/nu pot să se expună atât de mult, oameni introvertiți, care se pot simți bine în societate, dar obolesc repede sub presiunea ei, astfel încât accentul trebuie să cadă întotdeauna pe posibilitatea de a alege ce/cum vrei să fii, cum vrei să îți trăiești viața. Ceea ce nu e deloc simplu. E foarte bine și trebuie ca lumea să se schimbe, dar nu toate schimbările sunt bune pentru fiecare dintre noi și nu toți ne putem adapta atât de repede la ele.

Dacă tot am început cu Ulrich, dintre personajele Lydiei Davis, cel care s-ar potrivi cel mai bine pentru a descrie psihologia protagonistei din *Perfect nemulțumită* ar fi Wassilly, un domn, intelectual, care tot încercă să își organizeze viața conform unui ideal, și nu reușește, cam ca în această proză a Irinei: „Nu e – ea însăși – tocmai genul ei de artist. Nici măcar nu e convinsă că ar fi îndreptățită să se gândească la ea ca la un artist – un artist creează, suferă, își dedică viața artei. Ea lucrează, gătește, face sport. Își plimbă câinele, crește mentă și ridichi în balcon, își udă regulat florile. Are pasiuni simple și ambiții profesionale pe care le măsoară în creșteri salariale anticipate. Nu uită nimic din ce ar trebui să facă și nu depune niciun efort pentru asta. Este punctuală.” Ceea ce au în comun cele două personaje (și aproape toate personajele Lydiei Davis, ca să revin și la ea) este modul în care disecă fiecare gest, fiecare gând, oricât de banale, divagând la nesfârșit, după cum am observat deja, eșuând în cele din urmă în absurd: „Acum este supărată pe el pentru că nu o întreabă de ce era supărată mai devreme” sau „Uneori poate să își noteze ceva într-un blocnotes. Deseori nu știe unde și-a lăsat blocnotesul”, scrie Irina Bruma. De altfel, măestrul mărturisitor ai Lydiei Davis sunt Beckett și Kafka, nicio surpriză aici. Și totuși, până să atingă absurdul, tot acest joc concentrat pe un spațiu mic expune și deconstruiește prejudecăți, prin nuanțare, chiar dacă excesivă. De asemenea, dincolo de faptul că suferă de solipsism, trebuie menționat și faptul că personajul Irinei Bruma (pentru că avem un singur personaj central, după cum cred că a reieșit clar deja din tot ce am scris mai sus, prozele ei putând fi citite și împreună, ca un microroman fragmentar) este și foarte senzual.

Mi se pare că debutul Irinei Bruma este în același timp unul chibzuit și curajos, și plin de farmec (pentru că lectura este, dacă scapi de prejudecăți, una absolut fermecătoare), așa cum pare să fie și tânăra ei protagonistă, care are cel puțin curajul de a încerca să gândească cu capul ei, chiar dacă se pierde tot timpul în amănunte. Sunt sigură că, după acest început foarte bun, deși insuficient apreciat deocamdată, Irina va evolua excelent în proză de aici înainte și va cuceri mulți cititori.

*Irina Bruma, *Perfect nemulțumită*, Editura Cartier, Chișinău, 2022.